

Prof. dr hab. Wiesław Pływaczewski  
Uniwersytet Warmińsko – Mazurski w Olsztynie  
Wydział Prawa i Administracji

## **R E C E N Z J A**

**rozprawy doktorskiej Pani mgr Justyny Symbier pt. „  
Wykrywanie i zapobieganie przestępczości ubezpieczeniowej –  
studium prawnoporównawcze” – przygotowanej pod  
kierunkiem Pana dr. hab. Wojciecha Zalewskiego, prof. UG**

### **1. Ocena struktury pracy oraz wykorzystanych form, metod i technik badawczych**

Już na wstępie niniejszej recenzji można z całym przekonaniem stwierdzić, że Praca Pani mgr Justyny Symbier jest opracowaniem interesującym i nowatorskim. Przy tym, co nie zawsze jest regułą w pracach doktorskich, jest to dzieło wieloaspektowe i jednocześnie kompleksowe.

Przedmiotem badań w recenzowanej rozprawie uczyniono przestępstwa ubezpieczeniowe w ujęciu prawnoporównawczym. Należy zauważyć, że podjęta przez Doktorantkę problematyka nie stanowiła szczególnego zainteresowania przedstawicieli doktryny prawa karnego, zwłaszcza w tak szeroko i dogłębnie potraktowanym aspekcie wykrywczym i komparatywnym. Zatem należy z satysfakcją potwierdzić, że wybór tematu pracy przez Doktorantkę był ze wszech miar zasadny i to z obu perspektyw – naukowej i praktycznej.

Praca składa się z 5 rozdziałów. Całość opracowania poprzedza wprowadzenie („**Wstęp**”), gdzie znalazło swoje miejsce czytelne, acz nazbyt zwięzłe, uzasadnienie podjęcia badań. Podobną ocenę należy odnieść do zakończenia pracy, w którym Autorka dokonała weryfikacji postawionych celów badawczych oraz zgłosiła zasługujące na uwagę i aprobatę postulaty zmian, odnoszące się do problematyki przestępczości ubezpieczeniowej w ujęciu dogmatycznym i kryminologicznym (profilaktyka kryminalna).

We „Wstępie” (s.1-28) Autorka przedstawiła cel i przedmiot badań oraz, w części zatytułowanej „**Metodologia badań**”, trafnie określiła podstawowe problemy badawcze. Ponadto w zarysie zaprezentowała organizację i przebieg przeprowadzonych badań. Na uwagę zasługuje także zakres wykorzystanych metod i technik badawczych (metoda prawnoporównawcza, dogmatyczno - prawna, a także historyczna). Ponadto Autorka umiejętnie wykorzystwała również niezwykle przydatną w obszarze podjętej problematyki metodę statystyczną (zob. s. 55 i n.).

W rozdziale pierwszym („**Zagadnienia wprowadzające**”) Doktorantka zdefiniowała pojęcie przestępstwa ubezpieczeniowego (s. 7), odwołując się m.in. do bogatego dorobku przedstawicieli prawa karnego oraz krajowej i zagranicznej praktyki w przedmiotowym zakresie. Ponadto w tej części recenzowanego opracowania scharakteryzowano również, niestety dość skrótowo, sprawców przestępstw ubezpieczeniowych (s.10).

Ważną częścią ocenianego rozdziału jest także problematyka dotycząca metodyki popełniania przestępstw ubezpieczeniowych. Niejako autonomiczną częścią pracy są zagadnienia dotyczące problematyki zarządzania ryzykiem przestępstwa ubezpieczeniowego (odstraszanie, zapobieganie, wykrywanie, badanie, sankcjonowanie, monitorowanie). Problematyka ta ma ona praktyczny walor i niewątpliwie lokuje się w obszarze zainteresowań profilaktyki kryminalnej. Zawarte w tej części pracy uwagi i spostrzeżenia są wyjątkowo cenne. Kontrowersje

może budzić jedynie ich umiejscowienie. Wydaje się, że trafniej byłoby zawrzeć je w rozdziale podsumowującym niniejszą pracę.

Natomiast w rozdziale drugim (**„Analiza problematyki przestępczości ubezpieczeniowej w Niemczech”**) Doktorantka prezentuje niemiecką branżę ubezpieczeniową. Charakterystyka ta obejmuje ujęcie historyczne podjętej problematyki, ramy prawne oraz prezentację stosunku prawnego ubezpieczenia oraz podmiotów pośredniczących przy zawieraniu umowy ubezpieczenia. Ponadto Autorka szeroko analizuje znamiona przestępstw ubezpieczeniowych ( oszustwo ubezpieczeniowe oraz pozostałe czyny zabronione popełnione na szkodę zakładów ubezpieczeniowych – podpalenia, kradzieże, fałszerstwa, uszkodzenia mienia). Szkoda, że w tej części pracy zabrakło szerszej analizy przestępstwa korupcji. Jak wiadomo zachowania korupcyjne niejednokrotnie towarzyszą zjawisku przestępczości ubezpieczeniowej.

Dopełnieniem tej części rozważań jest problematyka ekonomicznej analizy oszustwa ubezpieczeniowego oraz prezentacja statystycznego obrazu przestępczości ubezpieczeniowej ( s. 79 – 81). Jednakże z perspektywy praktycznej na szczególną uwagę i wysoką ocenę zasługują przede wszystkim rozważania dotyczące problematyki zapobiegania i ujawniania przestępczości ubezpieczeniowej w Niemczech ( działalność ekspercka, współpraca branży ubezpieczeniowej z policją i innymi podmiotami, współpraca z Niemieckim Stowarzyszeniem Ubezpieczeniowym – GDV, s. 84-100).

Autorka równie szeroko i wnikliwie przedstawia i omawia inne formy oraz narzędzia służące wykrywaniu przestępstw ubezpieczeniowych, w szczególności: grupy robocze, automatyczne systemy ujawniania przestępstw, internetowe bazy danych, zarządzanie procesem likwidacji szkód oraz kompanie edukacyjne ( s.103-112). Należy podkreślić, że analiza wskazanych wyżej problemów została przeprowadzona wyjątkowo

rzetelnie i zgodnie z przyjętymi w nauce prawa karnego i kryminologii standardami badawczymi.

Spostrzeżenia i postulaty zawarte w rozdziale trzecim dysertacji („**Analiza problematyki przestępczości ubezpieczeniowej we Francji**”, s.115 -187)) zostały zaprezentowane w podobnym układzie jak to uczyniono w zaprezentowanej wyżej części pracy. Autorka uzupełniła swoje rozważania o te instytucje prawa i praktyki ścigania przestępczości ubezpieczeniowej, które odnoszą się do specyfiki francuskiego ustawodawstwa i praktycznych rozwiązań służących wykrywaniu i zapobieganiu przestępczości ubezpieczeniowej. Zaprezentowane oceny dotyczą nie tylko zagadnień karnych, ale również obejmują interesujące kwestie cywilnoprawne, odnoszące się do problematyki skutków oszustwa ubezpieczeniowego ( s. 165).

Podobnie jak w odniesieniu do oceny obrazu przestępczości w Niemczech, także w części „francuskiej” Doktorantka słusznie skoncentrowała na ocenie *skuteczności* stosowania rozwiązań służących zapobieganiu i ściganiu przestępstw ubezpieczeniowych. Należy także z uznaniem odnieść się do postulatów zawartych w części poświęconej konieczności konfrontacji z *ukrytymi problemami oszustwa ubezpieczeniowego* ( problem przepływu informacji pomiędzy ubezpieczycielami, relacja ekspert – ubezpieczyciel, okoliczności sprzyjające popełnieniu przestępstw, uczciwość likwidatorów szkód, s. 177 i n.).

Zaprezentowane przez Doktorantkę uwagi oparte na doświadczeniu różnego rodzaju podmiotów ubezpieczeniowych oraz organów ścigania mogą być szczególnie przydatne służbom zwalczającym przestępczość ubezpieczeniową w Polsce. Poprzez ich ekspozycję Autorka potwierdza, że zachowanie równowagi między ujęciem dogmatycznym a perspektywą badawczą - związaną z praktycznymi aspektami analizowanej problematyki - to niezwykle ważny aspekt podjętych badań.

Analogiczną a przy tym pozytywną ocenę należy również odnieść do treści rozdziału czwartego (**„Analiza problematyki przestępczości ubezpieczeniowej w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej”**, s. 190 - 275). Wprawdzie jego układ nie odbiega do prezentowanych wcześniej części przedmiotowej pracy, jednakże z uwagi na specyfikę prawa anglosaskiego, tzw. problematyka ubezpieczeniowa w Stanach Zjednoczonych wyróżnia się w wielu obszarach swoją specyfiką. Doktorantka ten fakt zauważa i potrafi wspomniane odmienności odpowiednio wykorzystać do konstrukcji postulowanej strategii zapobiegania przestępczości ubezpieczeniowej.

W pierwszej kolejności Doktorantka koncentruje się swoje rozważania na etiologii badanego zjawiska, co jest zabiegiem jak najbardziej trafnym. Z kolei dalsze fragmenty analizowanego rozdziału obejmują spostrzeżenia ogniskujące się wokół czynników prawnych, instytucjonalnych, a także społeczno-ekonomicznych. Odrębnie potraktowano problematykę prywatnych ubezpieczeń zdrowotnych oraz ubezpieczeń pojazdu (*„lability insurence”, „collision coverage”, „comprehensive coverage”* *uninsured motorist coverage”, „no – fault”*, s. 206 -222). Oczywiście można byłoby zgłosić do tej części pracy uwagi uzupełniających, jednakże należy pamiętać o zachowaniu należytej proporcji pomiędzy zawartością poszczególnych rozdziałów. Otwartym pozostanie także pytanie, czy rozważania, dotyczące etiologii i fenomenu, analizowanej przestępczości nie należałoby ująć w ramy jednego odrębnego rozdziału. Tym bardziej, że kolejna część pracy także dotyka rozważań ściśle kryminologicznych ( zob. s. 319 i n.).

W ramach kolejnego i zarazem ostatniego rozdziału (**„Analiza problematyki ubezpieczeniowej w Polsce”**, s. 277 - 339) Doktorantka przedstawiła zagadnienia ogólne związane z rynkiem ubezpieczeń, scharakteryzowała strony stosunku prawnego ubezpieczenia oraz podmioty pośredniczące przy zawieraniu umowy ubezpieczenia. Zawarty opis dotyczy także konstrukcji umowy ubezpieczenia oraz podziału ubezpieczeń.

Dodatkowo zaprezentowany został statystyczny obraz polskiej branży ubezpieczeniowej. instytucjonalny system zapobiegania i zwalczania przestępczości gospodarczej, w tym przestępstw popełnianych na szkodę wierzycieli.

Wzorem poprzednich rozdziałów także rozważania dotyczące rodzimych rozwiązań prawnych zostały poparte analizą rozwiązań praktycznych/instytucjonalnych służących wykrywaniu i zapobieganiu przestępczości ubezpieczeniowej. Doktorantka prezentuje i szczegółowo omawia współpracę zakładów ubezpieczeniowych z organami ścigania, działalność Ośrodka Informacji Ubezpieczeniowego Funduszu Gwarancyjnego, Polskiej Izby Ubezpieczeń, Bazy Danych Ubezpieczeniowych a także wskazują na rolę narzędzi technologicznych wykorzystywanych przez wskazane podmioty ( s.326- 339). Niewątpliwie prezentacja ta stanowiła podstawę do określenia propozycji w zakresie poprawy efektywności zapobiegania i zwalczania przestępstw ubezpieczeniowych. Nie ulega też wątpliwości, że zaprezentowane przez Doktorantkę postulaty ( zob. „**Ocena i perspektywy**”, s. 337 -339), dotyczące polskich realiów funkcjonowania analizowanej branży, mają kluczowe znaczenie dla tworzenia efektywnej strategii przeciwdziałania przestępczości ubezpieczeniowej.

## **2.Uwagi szczegółowe**

Należy stwierdzić, że o ile warstwa merytoryczna pracy nie budzi zasadniczych uwag, to pewne propozycje, czy też uwagi można zgłosić wobec struktury recenzowanego opracowania - po części także do jej tytułu. Odnosząc się do tej ostatniej kwestii, trzeba przyznać, że Doktorantka, moim zdaniem, zupełnie nie potrzebnie skomplikowała sobie osiągnięcie celów badawczych, zawężając w tytule podjętą tematykę do zagadnień prawoporównawczych. Tymczasem, jak wskazuje analiza pracy, problematyka prawna stanowi jeden z ważnych, ale nie jedyny wątek podjętych rozważań. W poszczególnych rozdziałach prezentujących praktyczne realia zwalczania przestępczości

ubezpieczeniowej w wybranych państwach ( Niemcy, Francja, USA, Polska) dominuje zdecydowanie tematyka kryminologiczna. Stąd tytuł pracy: „**Przestępczość ubezpieczeniowa. Studium prawne i kryminologiczne**” w pełni zaspokoiłby oczekiwania badawcze Autorki, a przy tym nie dezawuowałoby ani profilaktyki kryminalnej odnoszącej się do przestępczości ubezpieczeniowej, ani tym bardziej zagadnień lokujących się w obszarze kryminologii porównawczej ( międzynarodowej, komparatystycznej ). Wydaje się, że podporządkowanie interesującej i niezwykle cennej narracji Autorki typowym ramom kryminologicznym: etiologia kryminalna, fenomenologia kryminalna i profilaktyka kryminologiczna - także wiktymologia - znacznie ułatwiłoby osiągnięcie naukowego oraz praktycznego (wdrożeniowego) celu, jakim niewątpliwie była chęć twórczego skonsumowania posiadanej wiedzy i doświadczenia zawodowego.

Kolejna uwaga dotyczy przedmiotu oraz metodologii badań. Temu pierwszemu zagadnieniu Autorka poświęca zaledwie dwie strony. Natomiast kwestie odnoszące się do metodologii badań zostały zawężone do kilkunastu zdań. Trzeba dodać, że jak na pracę doktorską jest to nazbyt syntetyczne potraktowanie problematyki, która jak wiadomo ma zaświadczać o naukowym zaawansowaniu kandydata pretendującego do stopnia naukowego. Zatem aż się prosi, aby szerzej odnieść się do problematyki celów, hipotez badawczych oraz metod ich weryfikacji. Uwaga ta zawiera również sugestię bardziej wnikliwego, niż to uczyniono w pracy, odniesienia się do dorobku teoretycznego kryminologii, zwłaszcza do tych teorii, które wyjaśniają, czy też próbują wyjaśniać zjawisko przestępczości ubezpieczeniowej. Podobna nieuzasadniona lakoniczność wręcz dominuje w podsumowaniu pracy. Gwoli usprawiedliwienia należy odnotować, że przemyślanymi podsumowaniami Autorka zamyka każdy z „narodowych” rozdziałów. Szkoda tylko, że zawarte w nich najważniejsze spostrzeżenia i wnioski nie zostały wyeksponowane w końcowym rozdziale, którego tytuł mógłby brzmieć: „ **Obecny oraz proponowany model przeciwdziałania**

## ***przestępczości ubezpieczeniowej w Polsce – uwagi na tle dorobku prawa karnego i kryminologii porównawczej***

Wydaje się również, że w pracy zabrakło wyodrębnionych rozważań wiktymologicznych, a te jak wiadomo bezsprzecznie korespondują z analizowaną problematyką przestępczości ubezpieczeniowej. Stąd problematyka ujęta w rozdziale 1 ( „**Sprawcy przestępstw ubezpieczeniowych**”, s. 10) powinna być paralelnie uzupełniona o zagadnienia dotyczące pokrzywdzenia przedmiotową przestępczością. Dla porównania pozwalam sobie odesłać Autorkę do lektury mojej książki: „Kradzieże samochodów. Studium kryminologiczne” ( Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, Szczytno 1996, s. 142), gdzie – obok zagadnień dotyczących wyłudzeń ubezpieczeniowych - zamieszczony został niewielki rozdział wiktymologiczny.

### **3. Wnioski końcowe**

Zaprezentowane przez Doktorantkę uwagi i postulaty oparte na doświadczeniu różnego rodzaju podmiotów ubezpieczeniowych mogą być szczególnie przydatne służbom zwalczającym przestępczość ubezpieczeniową. Poprzez ich ekspozycję Autorka potwierdza, że zachowanie równowagi między ujęciem dogmatycznym a perspektywą badawczą - związaną z praktycznymi aspektami analizowanej problematyki - to niezwykle ważny aspekt podjętych dywagacji.

Nie ulega wątpliwości, że dysertacja Pani mgr Justyny Symber ujmuje problem przeciwdziałania przestępczości ubezpieczeniowej dogłębnie i wielotorowo. Jak wcześniej podkreślono podjęte wyzwania badawcze dotyczą nie tylko aspektów prawnych, ekonomicznych, ale w dużej mierze kryminologicznych, a także kryminalistycznych ( taktyka zwalczania przestępczości). Oceny potwierdzają zatem, że praca Doktorantki ma interdyscyplinarny kontekst. Tak szerokie



określenie perspektywy badawczej podyktowane było zapewne chęcią zdiagnozowania utrwalających się globalnych i regionalnych tendencji zogniskowanych wokół patologii kojarzonych z działalnością ubezpieczeniową. Trzeba przyznać, że w rodzimym dorobku naukowym widoczny był od pewnego czasu niedosyt aktualnej prawnej i kryminologicznej analizy przestępstw ubezpieczeniowych, co dodatkowo podkreśla słuszność podjętych przez Doktorantkę badań.

Niewątpliwie ważnym zadaniem Doktorantki na płaszczyźnie prawnokarnej było określenie ewentualnych trudności interpretacyjnych w zakresie wykładni znamion przestępstw stypizowanych w art. 298 par. 1 kk., art. 287 par. 1-2 oraz pozostałych czynów zabronionych popełnianych na szkodę zakładów ubezpieczeniowych, a także ukazanie ich ewolucji. Autorka dokonała analizy ustawowych znamion wymienionych wyżej przestępstw pod względem ilościowym i jakościowym, ukazując ich rozmiar i dynamikę, a także zdiagnozowała trudności w procesie przeciwdziałania i zwalczania przestępczości ubezpieczeniowej w Polsce. Ponadto Autorka przeprowadziła szczegółową charakterystykę poszczególnych podmiotów zaangażowanych w proces przeciwdziałania i ujawniania czynów mieszczących się w definicji przestępstwa ubezpieczeniowego.

Należy stwierdzić, że z wcześniej wskazanymi zastrzeżeniami, Autorka zrealizowała przyjęte przez siebie cele badawcze. Były one ukierunkowane na wszechstronne zgłębienie fenomenu przestępczości ubezpieczeniowej. W ramach niniejszej dysertacji Doktorantka posłużyła się różnymi metodami, aby uzyskać możliwie najpełniejszą odpowiedź na postawione pytania badawcze, jak również poddać weryfikacji główne założenia pracy określone we wstępie opracowania (... *wykrywanie i zapobieganie przestępczości ubezpieczeniowej, ujmowanej jako elementy szerszego procesu zarządzania ryzykiem przedsiębiorstwa ubezpieczeniowego*, s. 3). W tym celu wykorzystwała nie tylko dorobek doktryny opisanej w literaturze przedmiotu ( zob. bibliografia), ale również z dużym znanstwem wykorzystwała

dostępną wiedzę ekspercką. Przyznać należy zatem, że warstwa badawcza recenzowanej pracy jest wyjątkowo bogata, co niewątpliwie zaświadcza o wartości dysertacji. Dokonana przez Autorkę analiza pozwoliła również na ukazanie ewolucji poglądów na temat prezentowanej problematyki. Wiedza zdobyta przez Doktorantkę w toku badań stanowi, zdaniem recenzenta, *cenne źródło informacji dla ostatecznego określenia ram postulowanych kierunków zmian w zakresie zwalczania i przeciwdziałania przestępczości ubezpieczeniowej.*

Niewątpliwie zaprezentowane w recenzowanej pracy rozważania obejmują liczne problemy i zagadnienia szczegółowe, których analiza nie ogranicza się jedynie do odtwarzania poglądów doktryny i judykatury. Co do wielu podniesionych w pracy kwestii Pani mgr Justyna Symber zajmuje własne stanowisko i stara się je uzasadniać, korzystając często z argumentów, których podstawę stanowią także obserwacje własne. Na podkreślenie zasługuje również dokumentacja analitycznych wątków pracy, co potwierdza wykaz wykorzystanej literatury przedmiotu (krajowej i zagranicznej).

Podjęta przez Autorkę problematyka jest zagadnieniem niezwykle złożonym, o czym w szczególności świadczy fakt, że stanowiła ona przedmiot interesujących polemik naukowych, jak również istotnych rozstrzygnięć judykatury. To, że Autorka odważyła się zmierzyć z niezwykle trudną i skomplikowaną problematyką, stanowi niewątpliwie kolejny atut ocenianej pracy. Poczynione przez recenzenta uwagi, czy też zgłoszone sugestie, nie umniejszają pozytywnej opinii pracy. Często mają one charakter polemiczny, tym samym potwierdzają, że opracowanie to stanowi cenną inspirację do naukowego dyskursu.

W celu potwierdzenia powyższych ocen, zwłaszcza w kontekście rozważań Autorki na temat zagadnień mieszczących się w szeroko ujmowanej problematyce zapobiegania przestępczości ubezpieczeniowej, warto byłoby poznać pogląd

Doktorantki na kilka problemów, które mają istotne znaczenie dla pełnego zrozumienia podjętej przez Autorkę problematyki i jej znaczenia dla teoretycznego dorobku prawa karnego i kryminologii. Ostatecznie pytania - problemy adresowane do Doktorantki brzmią:

- 1. W jakim zakresie dorobek prawny oraz doświadczenia praktyczne poszczególnych podmiotów w analizowanych państwach ( Niemcy, Francja, USA) mogą usprawnić proces wykrywczy w obszarze zwalczania przestępczości ubezpieczeniowej w Polsce ?**
- 2. Które z poznanych przez Doktorantkę teorii kryminologicznych najpełniej wyjaśniają istotę przestępczości ubezpieczeniowej?**
- 3. Przedstaw etapy procesu badawczego oraz metody i techniki wykorzystywane w badaniach kryminologicznych, a także wyjaśnij znaczenie kilku podstawowych pojęć : wykrywanie, zapobieganie, przeciwdziałanie, zwalczanie, profilaktyka, prewencja kryminalna.**

## **Konkluzje**

Powyższe oceny recenzenckie prowadzą do jednoznacznie pozytywnego wniosku, iż **recenzowana rozprawa jest oryginalnym opracowaniem istotnego problemu badawczego. Tym samym praca odpowiada wymogom określonym w ustawie o stopniach naukowych i tytule naukowym i tytule w zakresie sztuki (..).** Można ją zatem rekomendować do kolejnych etapów postępowania kwalifikacyjnego.

*W. Gjaworowski*